

SİBİRYA TATARLARININ SÖZLÜ MİRASINA AİT BİR ANIT

*Ramilya YARULLİNA YILDIRIM**

Prof. Dr. Ferit Yusupov. **Сибирские татары. Из сокровищницы духовной культуры. Антология фольклора сибирских татар II: Йомаклар – Сказки** (Под ред. Ф.Х.Завгаровой), Казань: Магариф-Вақыт, 2016.-887 с. // (Sibirya Tatarları. Manevi Kùltür Hazinelerinden. Sibirya Tatarları Folklorunun Antolojisi II: Yomaklar-Masallar)

Özet

Sibirya Tatarları'nın halk edebiyatı mirasını derleme ve ilk incelemeler XIX. yy.'nin ikinci yarısında Alman bilgini W.W. Radloff tarafından başlatılmış olup Sovyet döneminde Kazan folklorcuları Hesen Yermi, Flora Ahmetova, Fatih Urmançe, Lenar Camaletdinov, Henüz Mehmutov vs. tarafından devam ettirilmiştir. Tanıtım yazısında hayatının yarım asrını bu etnosun dilini, diyalektolojisini ve kültürünü öğrenmeye adayan Prof. Dr. Ferit Yusupov tarafından hazırlanan Sibirya Tatarları folklorunun yomaklarını yani masallarını içine alan antolojinin ikinci cildi ele alınmıştır. Çalışmada kitabın yapısının ve masalların kökeninin konu ve tür bakımından incelendiği giriş makalesi, metinler ve dipnot kısmı hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sibirya Tatarları, Folklor, Masallar.

A MEMORIAL TO THE ORAL HERITAGE OF SIBERIAN TATARS

Abstract

The compilation and initial examination of the Siberian Tatar folk literature heritage was initiated by German scholar W. W. Ladloff in the second half of the XIX. century and in the Soviet period, this work were continued to carry out by Kazan folklorists such as Hesen Yermi, Flora Ahmetova, Fatih Urmançe, Lenar Camaletdinov and Mehmutov. Dr. Ferit Yusupov dedicates half a century of his life to learning this ethnic language, dialectology and culture. In the introduction, second volume his anthology which covers the roots of Siberian Tatar folklore, that is, its tales, is addressed. The introductory article which examined the structure of the book and tales in terms of etymology, subject and genre, had been informed about texts and footnote section.

Key Words: Siberian Tatars, Folklore, Tales.

Tatar-Türk etnosunun oluşumunda İdil-Ural Tatarları ve Astrahan Tatarları ile birlikte, Sibirya Tatarları da önemli bir rol oynamıştır. Altınordu Devleti'nin çeşitli hanlıklara dağılması sonucunda, bu devletin doğu topraklarında XV. yy.'nin yirminci yıllarında Sibirya Hanlığı oluşmuştur. Sibirya Hanlığı'nın etnik kimliğinin oluşmasında çeşitli Türk kabileleri, Fin Ugorlar, kısmen Moğol halkları ile birlikte, XVI-XVII. yy.'de buralara göç olan İdil-Ural Tatarları ve Buhara Türkleri büyük katkı sağlamıştır. Daha doğrusu, bu bölge üzerinde incelemeler yürüten W.W. Radloff ve Prof. Dr. Dilara Tumaşeva gibi araştırmacılara göre, Sibirya Tatarları'nın oluşumunda daha çok Kazan Tatarları etkili olmuştur.

* Prof. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman / TÜRKİYE, el-mek: ryildirim@adiyaman.edu.tr

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8796-3947>

Bildiğimiz üzere, Sibiry'a'nın batı bölgesinde hayat sürdüren Sibiry'a Türkleri'nin tarihi, dili ve yaşam tarzı, Berlin Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde eğitim gören ve Türk dilleri tarihi üzerine ünlü hocalardan ders dinleyen W.W. Radloff 'un ilgisini çekmiştir. 1858 yılında mezun olan genç, tüm zorlukları aşarak Rusya'ya gelmiş ve bu ülke vatandaşlığını alıp, Sibiry'a bölgesine yerleşmiştir. Sibiry'a Tatarları ve başka Türk halkları üzerine yürütülen incelemeler sonucunda, 1872 yılında "Obraztsy narodnoy literatury tyurkskix plemen, jivuşçix v Yujnoy Sibiri Djungarskoy stepi. Çast IV. Nareçie Barabintsev, Tarskix, Tobolskix i Tyumenskix tatar (Güney Sibiry'a ve Çungarya Bozkırlarında Yaşayan Türk Boylarının Halk Edebiyatı Örnekleri. Bölüm IV. Baraba, Tara, Tobol ve Tümen Tatarları Lehçesi, St. Petersburg) adındaki kitabı yayımlanmıştır. Bu değerli eserde halk edebiyatından masallar, 680 satırdan oluşan 29 türkü, destan ve rivayetler yer almıştır. Adı geçen çalışma Rusya Türkoloji mektebi ve Tatar folklor bilimi oluşumunda başlangıç olarak nitelendirilmektedir.

Kazan folklorcuları tarafından Sibiry'a sahasında ilk derlemeler XX. yy.'nin ikinci yarısında başlatılmıştır. Tataristan Bilimler Akademisi'ne bağlı olan İbrahimov Dil, Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nde çalışan Hesen Yermi, Flora Ahmetova, Fatih Urmançe, Lenar Camaletdinov, Henüz Mehmutov gibi halk edebiyatı uzmanları, Sibiry'a bölgesinde hayat sürdüren Sibiry'a Tatarları arasında uzun yıllar derlemeler yürütmüş ve incelemeler yapmıştır.

Kazan Devlet Üniversitesi'nden ise, Sovyet döneminin en tanınmış Türkologlarından, kendisi de Sibiry'a Tatarları'ndan olan Prof. Dr. Dilara Tumaşeva, bu alanda önemli çalışmalara imza atmakla birlikte, bu çalışmaları devam ettirecek yetenekli öğrenciler de yetiştirmiştir. Onlardan ünlüsü olan Prof. Dr. Ferit Yusupov, kendi hatıralarında hocası Dilara Tumaşeva'nın düzenlediği akademik geziler sayesinde Sibiry'a Tatarlarına olan hayranlığını dile getirmiştir. Hayatının yarım asrını bu etnosun dilini, diyalektolojisini ve kültürünü öğrenmeye adanmış Prof. Dr. Ferit Yusupov, onları daha geniş sahalarda tanıtmayı kendisine bir borç olarak görmüş ve geçmişteki tüm tecrübesinin ve çalışmalarının sonucu olarak, son yıllarda bu etnik grubun halk eserlerini on cilt halinde toplayıp yayımlama projesini başlatmıştır. Nihayetinde 2015 yılında Kazan üniversitesi neşriyatında Sibiry'a Tatarları halk edebiyatından destan, ilahi ve ağıt türlerini içeren "Sibirskiye Tatarı. İz Sokrovişnitsı Duhovnoy Kulturu. Antologiya Folklor Sibirskih Tatar II: Dastanı. Munadjatı. Baiti" (Sibiry'a Tatarları. Manevi kültür hazinelerinden. Sibiry'a Tatarları Folklorunun Antolojisi I: Destanlar. İlahiler. Ağıtlar) Kazan Üniversitesi Yayınları, 2014, 648 s." başlıklı ilk kitabı yayımlanmıştır. Bu kitap hakkında Fenzile Cevherova ve Gafur Söngatov'un *W. Radloff'un Tecrübesi Bize Örnek Olmalı* isimli tanıtım makalesi (Tatarcadan Türkçeye Prof. Dr. Ercan Alkaya çevirisi) 2017 yılında Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi'nin (TÜRKLAD) ilk sayısında basılmıştır.

Yukarıda adı zikredilen projenin devamı olarak, 2016 yılında Sibiry'a Tatarları halk edebiyatı mirasını derleyen ve akademik yönden inceleyen ünlü bilginler W.W. Radloff, Hemit Yermi ve Flora Ehmetova-Urmancelerin hatırasına ithaf edilen "Sibirskiye Tatarı. İz Sokrovişnitsı Duhovnoy Kulturu. Antologiya Folklor Sibirskih Tatar II: Yomaklar-Skazki" (Sibiry'a Tatarları. Manevi Kültür Hazinelerinden. Sibiry'a Tatarları Folklorunun Antolojisi II: Yomaklar-Masallar) isimli ikinci cildi yayımlanmıştır. Kazan'da Maarif-Vakit neşriyatında basılan 887 sayfalık büyük hacimli bu cilt, giriş makalesi, 105 masal ve dipnot kısımlarından oluşmaktadır.

Gerçek dışı gibi algılsa da, insan hayatının bir parçası sayılan masalda, bildiğimiz üzere, insanın günlük yaşamının birçok özelliği, yaşam ve düşünce tarzı, hayal gücü ve hayat tecrübesi yansıtılmaktadır. Her insanın çocukluk yılları, ninniler ve büyüklerden dinlediği masallarla aklında kalmıştır. Masal türü akademik yönden incelenen, fikir ve konu açısından gayet zengin olan *Sibiry'a Tatarlarında Masal Eposu* başlıklı giriş makalesinde, Prof. Dr. Ferit Yusupov masalların oluşum süreci, yomak sözünün etimolojisi, yomak-masalların özelliği, içerik bakımından türleri hakkında bilgilendirmiş ve her tür yomak-masalın kanıtını örneklerle ele almıştır. Yazara göre, bazı Türk halklarında "yomak", eski efsane ve rivayetleri anlatımında kullanılır. Sibiry'a Tatarları'nda ise yomak "akıllı söz" anlamına gelmekte, dolayısıyla bu kelime

Sibirya Tatarları'nda felsefi anlam taşımaktadır. Bu etnik grupta masal anlatmanın karşılığı olarak “yomak öyöv, yomak işev” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Çalışmada halk eserlerinde bazı türleri, örneğin; masal, bulmaca, atasözü vs. yomak diye adlandırmanın Sibirya Tatarları dışında Başkurt, Nogay ve Çuvaş gibi Türk topluluklarında da rastlandığı belirtilmiş ve yomak-masalların Sibirya Tatar folklorunun en eski halk edebî türü olduğunu kanıtlanmıştır.

Yomak-masalların ortaya çıkışı ve toplum için eğitici rolü üzerinde duran Ferit Yusupov, bu eserlerin yazılı edebiyatın oluşumuna katkısını da açıklamıştır. Sibirya Tatarları'nda yomak adı hem kahramanlık eposları hem de masallar için kullanılmaktadır. Fakat yazarın belirttiği gibi, her ikisi de aynı insanlar tarafından anlatılan halk eserlerinden “eposa, halk tarihinde yaşanan gerçek olaylar yansımsa, yomak-masallarda uydurulmuş olaylar yer almaktadır.”

Yazar, eski zamanlarda Sibirya Tatarları'nda epos ile yomak-masallarda olayı canlandırma şeklindeki farklılıklara da değinmiş, bazı metinlerin sadece onlara ait olan melodi eşliğinde söylendiğini belirtmiştir. “Zamanla epostaki sürükleyici olaylar yomak- masallara da geçmiş, onları ifade etmede (betimle şeklinde), düğümde ve sonuç kısımlarına yansımıştır. Bu olay eposların ayrı bir bağımsız tür olarak zayıflamasına ve onların temelinde kahramanlar hakkındaki yomak-masalların oluşuma neden olmuştur,” gibi önemli görüşlerini ortaya koymuştur.

Yomak-masalların konu ve yapı bakımından özelliklerini inceleme de F. Yusupov'un dikkatinden kaçmamıştır. Yazar, onların akıcı üslupla betimleme ve halkın anlayacağı biçimde problem çözme gibi özellikleri sayesinde en popüler tür olmakla birlikte, Sibirya Tatarları'nda yomak-masalların sadece feodal toplumun değil, daha önceki çağda yaşanan ilişkilerin izlerini de yansıttığını ifade etmiştir.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, Sibirya Tatarları coğrafi konumu itibariyle diğer halklarla daima etkileşim içinde hayat sürdürmüş ve bu, yazarın eserlerine de yansımıştır. F. Yusupov'un verdiği bilgilere göre, Batı Sibirya Türkleri hayatını yansıtan yomak-masallarda ortak Türk motifleri de sık karşımıza çıkmaktadır. Sibirya Tatarları'nın XVI. yy.'ye kadar diğer Türk topluluklarıyla etnik, sosyal, ekonomik ve kültürel bağlarının yoğun olmasından dolayı, Sibirya halklarına Orta Asya, Kazakistan halkları ve Arap, Fars, Rus, Hintlere ait masal motiflerinin girmesine ve yayılmasına neden olmuştur. X. yy.'den itibaren İdil boyu Tatarları'ndan, XIV. yy.'den itibaren doğudan Buharalılardan İslam dininin Sibirya Tatarları arasında yayılmaya başlamasıyla, yomak-masallarda İslam fikirleri de yer almaya başlamış ve bugün de gücünü devam ettirmektedir.

Bunun yanı sıra, Sibirya Tatarları'nın yomak-masallarında Kazak, Nogay ve İdil boyu Tatarları folkloruna ait batır, pehlivan, devler gibi kahramanlar yaygındır. Yazarın ifadelerine göre, bu tür yomaklar eski eposların halkın hafızasından silindiği zamanda ortaya çıkmıştır. Zor ve karmaşık yapıları eposların korunmadığı bu dönemde, o kahramanlar hakkında yomak-masallardan bilgi alınabilmektedir. Tatar folklorcusu Flora Ahmetova Urmançe'nin bildirdiği gibi, eposlara konu olan halk tarihinin geçmişindeki önemli olaylar, sihirli ve gerçekçi yomak-masallarda daha sık yer almaktadır.

Bildiğimiz üzere, folklor bilim dalında masallar konu itibariyle üçe ayrılır: Hayvanlar hakkında, sihirli ve günlük masallar. Buna istinaden, Prof. Dr. F. Yusupov, Sibirya yomak-masallarını üç başlık altında incelemiştir.

İlk başlık *hayvanlar* (canavarlar, kuşlar ve böcekler) *hakkında yomak-masalların* genel özelliklerini tanımlamasıyla başlamıştır. Halk edebiyatının en eski türü sayılan hayvan masalları, hayvancılık ve avcılıkla uğraşan insanların mitolojik görüşleri sonucunda ayrı tür olarak ortaya çıktığından bahsedilmiştir. Mitik hayvanları konu alan olağanüstü masallardan farklı olarak, hayvan masallarının temelini gerçek hayatta bulunan hayvanlar, onların davranış biçimleri oluşturmaktadır. Bunun yanında, bu masallar diğer tür masallarla kıyaslanırken

hayvan masallarında karşılıklı konuşmalara daha çok yer verilmesi, bu nedenle kahramanın karakter özelliklerini ve psikolojik durumunu daha iyi anlamaya imkân sağlanmış olduğu tespit edilmiştir.

Ferit Yusupov, hayvan masallarının ortaya çıkışını doğa ile iç içe yaşayan İlk Çağ insanının totem görüşlerine bağlı bir şekilde yorumlamıştır. Yani avcılıkla geçinilen dönemde yaşayan insanlar, hayvanların insan gibi akıllı ve düşünebilen bir yaratık olduğunu sanmıştır. Doğada hayvan, canavar ve kuş avlarken yaşanan olaylar avcılar tarafından aile içinde anlatılmış ve zamanla mistik kahramanlarla zenginleştirilerek, toplumda yayılmaya başlamıştır. İnsanlık hayatı ve dünya görüşü geliştikçe, mitolojik kahramanlardan kurtularak, masal çerçevesinde hayvan ve kuşların davranış özelliklerini belli bir amaç doğrultusunda canlandıran hikâyeler ortaya çıkmıştır.

Yazarın ifadelerinden anlaşıldığı üzere, kuşaktan kuşağa avcılık ve balıkçılıkla uğraşan Sibiryâ Tatarları, doğaya, fauna ve florasının korunmasına büyük önem vermiştir. Dolayısıyla sadece ev hayvanlarının değil, tüm canlıların doğada yaşama hakları olduğunu düşünmüşlerdir. Sibiryâ Tatarları, hayvanların kendi aralarında özgü bir dilde konuştuklarına ve gerektiği takdirde insanlarla da konuşabildiklerine inanmışlardır. Bundan dolayı yomak-masalarda hayvanları insanlardan daha üst seviyede canlandırmışlardır. Prof. Dr. F. Yusupov, bu inancın yayılmasında hayvanların dilini anlayan Süleyman Peygamber hakkındaki efsanelerin de etkisi olduğunu belirtmiş ve “Namaz kılan amca”, “Altın çabak”, “Kartal”, “Han oğlu”, “Sultan Huca” gibi masallar örneğinde bu fikirleri kanıtlamıştır.

Yazar, Sibiryâ Tatarları'nın hayvan masallarına başka kültürlerle etkileşimi açısından da yaklaşmış ve Sibiryâ masallarında özellikle kuş imajının yayılmasında Fars edebiyatı etkisinin izlerini dile getirmiştir. Hayvan kahramanlarından daha çok yaygın olarak; at, köpek, kurt, tilki, ay, aslan gibileri ayırmış, her birinin özelliği ve insan hayatındaki, doğadaki ve masaldaki yeri açıklanarak, örneklerle anlatılmıştır. Sibiryâ Tatarları masalları tüm canlılar yani insanlar, doğa ve hayvanlar eşit hak ve hukukta yaşaması gerektiğini yansıtan sözlü cevherler olduğu kanaatine varılmıştır.

Gündelik Masallar Türü olarak ayrılan ikinci grubu, daha çok son yüzyılda yaşam sürdüren köylünün hayatını, günlük yaşam tarzını ve dünya görüşlerini yansıtan masallar oluşturmaktadır. Prof. Dr. Ferit Yusupov önce Rusçada sosyal ve gündelik masallar olarak adlandırılan bu eserlerin gelişim dönemlerini, sosyal ve tarihî olaylar etkisinde kaleme alınmış ve feodalizm, sonra kapitalizm topluluğunda ortaya çıkan masalların daha çok toplumsal zıtlıkları, farklı tabakadan olanların sosyal çatışmalarını konu aldığını belirlemiştir. Hayvan ve olağanüstü masallardan daha geç oluşan bu halk edebiyatı türünün sosyal masallarında daha çok eleştiri, mizah; gündelik masalarda ise nasihatın yoğun olduğunu bilmekteyiz. Sibiryâ masallarında günlük yaşamı, daha doğrusu geçmişteki ve şimdiki zamanda yaşanan günlük olayları yansıtan tür ağırlıkta olmakla birlikte, o masalların bazılarında yılan, peri, cin, ejderha gibi mitolojik kahramanlar da karşımıza çıkmaktadır. Yazar, günlük masalların kompozisyon özellikleri hakkında tespitler yaparken, Sibiryâ masallarında tekerlemelerin sık olduğunu, bazı girişlerin metaforik anlam ve kodlu kıyaslamalar taşıdığını vurgulamıştır. Bu tür içindeki farklılıkları göz önünde tutarak, gündelik masallar, bilgiler hakkında; sadık ve sadık olmayan karılar; haydutlar; hırsızlar; aptallar; kurnazlar; küçük oğlan ve küçük kardeş; üvey kız ve üvey anne vs. hakkındaki konulara ayırmıştır.

Prof. Dr. F. Yusupov, bunlardan en yaygın olan bilgiler, küçük erkek kardeş, aptallar hakkında ve Aldar, Şombay gibi kurnazları konu alan masal ve fıkraların özelliklerini ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Örneğin; bilge hakkında masalarda olaylar zeki bilgiler, zeki erkek kardeşler, zeki kız, zeki karı ve zeki delikanlı gibi kahramanlar civarında gerçekleşmiştir. Halkın içinden gelen bilgiler, han ve padişahlardan daha mantıklı düşünen ve hayattaki güçlükleri ve çıkmazlıkları çözebilen şahıslar olarak sunulmaktadır. Bu türdeki masallar, bilgeliğin makamla değil, insanın hayat tecrübesi ve doğal eğitimi, kültürü ile ölçüldüğü

mesajını vermektedir. Dolayısıyla halkın ve milletin üst yöneticilerden daha zeki ve daha bilge olduğunu göstermektedir.

Gündelik masallar başlıklı kısmını sonuçlandırırken, yazar, bu tür masalların konu ve olay örgüsü gelişiminde yer alan kahramanların genetik tarihine değinmiş ve şanslı, kıvrak, açık göz küçük kardeş imajına ilkel gündelik masallarda rastlandığını açıklamıştır. Yazarın anlatımına göre, kıvrak küçük kardeşle, her şeyin tersini yapan aptal imajı, genetik yönden bir birine bağlanmış. Sınıfların oluşum dönemi, espri dolu gündelik masalarda evsiz ve herkes tarafından küçümsenen ve gülünen Keloğlan kahramanının yer almasına neden olmuştur. Bilge kahramanların gündelik masalarda yaygınlaşması, nasihat içeren İslam edebiyatı etkisine borçludur. Toplumun sosyal ve ekonomik altyapısının değişimi ve sınıflar tabakası oluşumu sayesinde, sınıflar çatışmasının ortaya çıkması, dolandırıcı ve kurnaz Aldar gibi tipleri masal dünyasına getirmiştir.

Batıdan doğuya ve doğudan batıya göç yolu üzerinde yaşam sürdüren ve bu bölgede çeşitli milletlerle birlikte yaşayan Sibirya Tatarları'na ait *olağanüstü yani sihirli masallarındaki* olay çizgisinin Batı ve Güney Sibirya, Kazakistan, Orta Asya, ayrıca Hakas, Kazak, Özbek, Uygur vs. halkların masallarıyla benzerliği son derece doğaldır. Yazar, bu bölgenin sihirli masallarını konu açısından üç başlığa ayırmıştır: a) Yılan, dev ve ejderha vs. ile savaş; b) İnsanların dönüşümü, ayrıca kızların güvercine dönüşümü; c) Zor görevleri üstlenmek: örneğin; kahramanın, güzel kızı yılan, dev ve ejderhadan kurtarması; denizgüzelini, gök ve denizaygırını bulmak; bir gecede altın bir saray inşa etmek vs. Yerli motifleri ve millî özellikleri yansıtan Sibirya masallarındaki olay çizgileri böyle belirlenmiştir: 1. Kahramanın kasten veya tesadüfen gerçek hayatta olmayan ejderha, yılan, orman cadısı, kanatlı at, su aygırı vs. gibi yaratıklarla karşılaşması; 2. Kahramanın mutluluk için veya yakınları rahatsız eden tuhaf yarattığı bulmak için tehlikeli görevi yerine getirme peşinden uzaklara gitmesi; 3. Kahramanın yasak olan hareketleri yapması ve yasağı bozduğu için mutsuzluğa uğraması; 4. Kahramanın ejderha, dev, orman cadısı vs. gibi olağanüstü zalim güçlerle savaşması; 5. Evinden ayrılan kahramana amacına ulaşmak yolunda sihirli yardımcı, daha çok tilki, belirsiz yaşlı amca, tılsımlı nesne (ebedî su, kuş kanadı, altın sürahi, görevi gerçekleştirmek için sihirli atın kılı vs.) hediye eden biriyle tesadüfen karşılaşması.

Prof. Dr. F. Yusupov, Sibirya masallarını incelerken, kıyaslama amacıyla, masallar üzerindeki çalışmalarıyla ünlü olan V. Propp'un dışında, pek çok kaynağı elden geçirmiştir. V. Jirmunskiy, İ. Stebleva, L. Şternberg, N. Smirnova, F. Ahmetova, M. Bakirov, M. Gabdullin, A. Süleymanov, E. Tursunov, S. Kaskabasov, M. Ungvinskaya vs. gibi Rus, Türk, Tatar, Başkurt, Kazak, Hakas vs. halkların halk edebiyatı türlerini araştıran uzmanların kaynakları sayesinde, Sibirya masallarındaki tarihî izler, ortak ve farklı özellikler daha geniş kapsamda göz önüne serilmiştir. Giriş makalesi, yazarın Sibirya Tatarları tarihi, edebiyatı ve tüm Türk dünyasıyla ilgili geniş bilgiye sahip olduğunu göstermektedir.

Yeni fikirlere oldukça zengin bir Giriş'ten sonra, kitapta W.W. Radloff tarafından kullanılan akademik transkript tanıtımı yer almaktadır. Sonra XIX. yy.'den itibaren derlenen masallar kronolojiye göre önce orijinalinde yani Sibirya Tatarları söyleminde yerleştirilmiş, her masalın arkasında Rusça çevirisi verilmiştir. Dipnot kısmında, kitapta yer alan masallardan her biri hakkında ayrıntılı bilgi toplanmıştır. Masalın kim tarafından hangi köyde kimden derlendiği, derlendiği tarih, bundan önce yayımlanmışsa, alındığı kaynakça, fonetik transkriptini yapan ve Rusça çeviren şahıslar tek tek gösterilmiştir. Kitapta yerleştirilen masalların bir kısmı W.W. Radloff'un XIX. yy.'nin ikinci yarısında derlediği kitabından, daha doğrusu Ferit Yusupov'un editörlüğünde 2012 yılında Kazan'da yayımlanan "Obraztsy Narodnoy Literatury Tyurkskix Plemen, Jivuşçix v Yujnoy Sibiri İ Djungarskoy Stepi. Çast IV. Nareçie Barabintsev, Tarskix, Tobolskix i Tyumenskix Tatar" adındaki kitaptan alınmıştır. Bir kısmı 1950 yılından itibaren D. Tumaşeva, L. Dmitriyeva, G. Ehetov, F. Ehetova-Urmançe, H. Gatina, M. Urazmetova, M. Sadri gibi bu sahada derleme yürüten uzmanların derlediği ve büyük kısmı ise Ferit Yusupov tarafından derlenen masallar oluşturmaktadır. Fonetik transkript gibi ince işi

gerçekleştirmede F.Yusupov'un büyük bir emek ve özveri sarf ettiği görülmektedir. L. Dmitriyeva ve D. Tumaşevaların birkaç metni dışında, W.W. Radloff'un derlediği masallar dâhil, tüm masallar Sibiryaya Türkçesinden Rusçaya Ferit Yusupov ve B. Sabirova tarafından aktarılmıştır. Kısacası, büyük emek harcanan dipnot kısmı, çok ince ve folklorik eserler üzerinde yapılması gereken talepler çerçevesinde hazırlanmıştır.

Prof. Dr. Ferit Yusupov tarafından hazırlanan *Sibiryaya Tatarları. Manevi Kültür Hazinelerinden. Sibiryaya Tatarları Folklorunun Antolojisi II: Yomaklar ve Masallar* adındaki hacimli kitabın Türk dünyası halk edebiyatı, özellikle Sibiryaya Tatarları masalları ve eposları üzerinde incelemeler yürüten bilim adamları için eşsiz bir kaynak olacağı düşünülmektedir. Türk dünyası halk edebiyatı alanındaki bir boşluğu dolduran bu çalışma, bir taraftan bugün sahada bulunması imkânsız olan kıymetli metinleriyle, diğer taraftan da akademik yönden bilimsel bilgiler içeren ve önemli görüşleri ortaya koyan Giriş makalesiyle çok zengin bir kaynak oluşturmaktadır.

Akademik hayatını Sibiryaya Tatarları halk edebiyatını derlemeye adayan Prof. Dr. Ferit Yusupov, ilk olarak W.W. Radloff'un başlattığı önemli çalışmayı devam ettiren ve bu saha Türklerinin edebî yadigârlarını yayımlayarak ebedileştiren şahıstır. Bu çalışma, kaybolmaya yüz tutan sözlü hazinemizi koruma ve gelecek nesle aktarma açısından büyük bir başarıdır.

Adı geçen antolojinin yayımlanması bizler gibi pek çok Tatar filolojisi fakültesi öğrencisinin üniversite yıllarındaki hatıralarını canlandırmıştır. Sibiryaya ve Sibiryaya Tatarları dediğimizde gözümüzün önüne değerli hocalarımız Prof. Dr. Dilara Tumaşeva ve Prof. Dr. Ferit Yusupov semaları gelir. Dersleri dışında, bu kadim topraklarda yaşayan kardeşlerimizi yakından görmemizi de ayrıca hocamız Ferit Yusupov'a borçlu bulunmaktayız. Onların inisiyatifi sayesinde sınıfımızdan bir grup öğrenci, 1993 yılının yazında trenle Tobol tarafına yol tutmuştuk. Bu bölgenin uçsuz bucaksız genişliği, İrtiş nehrinde balık tutup balık çorbası pişirmeler, gündüzleri köy köy dolaşarak evden eve halk eserleri derleme, türkü dinleme, samimi sohbetler, köy halkının lezzetli ikramları ve misafirperverliği herkesin gönlünde güzel bir iz bırakmıştı. Ekibimizde bulunan hocalarımız ve akordeon ustaları Gafur Söngatov ve Vasıl Garifullinler önderliğinde akşamları Tatar köylerinde konserler düzenlemiştik. Bu şekilde Kazan ve Sibiryaya Tatarları'nın kültürünü ve millî değerlerini karşılıklı paylaşmıştık.

Saygıdeğer Prof. Dr. Ferit Yusupov'un bir öğrencisi olarak Rusya'nın ve dünyanın çeşitli yerlerine serpiyen halkımızın tarihi geçmişini, kültürel ve sözlü değerlerini ebedileştirmeye yolundaki fedakârlıklarından dolayı şükranlarımızı sunuyoruz. Kaybolmaya yüz tutan halk cevherlerini korumak ve canlandırmak için başlattığı on ciltlik projenin devamını bekliyor ve kendilerine başarı, sağlıklı ve mutlulukla geçen uzun bir ömür diliyoruz.